

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 17: Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovědní obory

Stabilitokracie v Republice Srbsku a Republice Černé Hoře

**Natálie Hrubá
Jihočeský kraj**

České Budějovice 2025

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 17: Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovední obory

Stabilitokracie v Republice Srbsku a Republice Černé Hoře

Stabilitocracy in the Republic of Serbia and the Republic of Montenegro

Autoři: Natálie Hrubá

Škola: Česko-anglické gymnázium s.r.o. Třebízského 1010, 370 06
České Budějovice 5

Kraj: Jihočeský kraj

Konzultant: Mgr. Daniel Hoffmann, doc. Mgr. Vladimír Đorđević,
Ph.D.

České Budějovice 2025

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval/a samostatně a použil/a jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Českých Budějovicích dne 27.1. 2025

Natálie Hrubá

Poděkování

Děkuji všem, kteří se na mé práci podíleli. Především chci poděkovat svým konzultantům, Danielu Hoffmannovi a Vladimíru Ďorđevićovi (a zároveň se mu omlouvám za to, že mu takto komolím jméno). Děkuji jim za jejich obětavost, trpělivost a za to, že byli – možná až moc – milí ohledně mých občasně pochybných výkonů při psaní této práce. Dále samozřejmě děkuji všem akademikům, kteří mi věnovali svůj čas na zodpovězení mých otázek, tímto děkuji profesorovi Cabadovi, doktoru Šístkovi, doktoru Vítovi, a ještě jednou docentu Ďorđevićovi. Nakonec chci poděkovat své mamce, protože mi odpustí, že je zmíněna až na konci, za často zajímavou výměnu názorů ohledně mé gramatiky a slovosledu, který se v práci občas vyskytl.

Anotace

Tato práce se zabývá zahraničním přístupem Evropské Unie k Černé Hoře a Srbsku, známým také jako stabilitokracie. Cílem práce je zjistit odpověď na otázku – co ovlivňuje stabilitokracii, jak v praxi funguje a je to dlouhodobě udržitelný přístup v zahraniční politice? Proto se teoretická část zabývá definicí stabilitokracie a jak funguje v daných zemích, následně se zaměřuje na to, jak stabilitokracie, v těchto zemích, vznikla a na podporující politiku stabilitokracie Mila Đukanoviće a Aleksandara Vučića. Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum v podobě rozhovorů s profesorem Ladislavem Cabadou, docentem Vladimírem Đorđevićem, doktorem Františkem Šístkem a doktorem Michalem Vítem. Otázky byly kladeny na současný stav této problematiky, jaké by bylo její ideální řešení a co asi nastane v budoucnosti, protože výzkumnou otázkou pro tuto práci je: „Jaká je budoucnost stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře?“ Hlavní závěrem vyplývající z rozhovorů je, že v blízké době žádné klíčové změny nestanou kvůli problematickému postoji EU k Západnímu Balkánu.

Klíčová slova

Západní Balkán; Evropská unie; Stabilitokracie; Demokracie; Srbsko; Černá Hora

Annotation

This SOČ examines the European Union's foreign approach to Montenegro and Serbia, also known as stabilitocracy. The aim of the work is to answer the question: What influences stabilitocracy, how does it function in practice, and is it a sustainable approach in foreign policy? The theoretical part focuses on the definition of stabilitocracy and its functioning in the mentioned countries. Then it examines how stabilitocracy emerged in these nations and analyzes the stabilitocracy-supporting policies of Milo Đukanović and Aleksandar Vučić. The practical part involved qualitative research in the form of interviews with Professor Ladislav Cabada, Docent Vladimír Đorđević, Dr. František Šístek, and Dr. Michal Vít. The questions addressed the current state of this issue, potential ideal solutions, and what is most likely to happen in the future, as the research question for this SOČ is: “What is the future of stabilitocracy in Serbia and Montenegro?” The main conclusion from the interviews is that no significant changes are expected in the near future due to the problematic stance of the EU toward the Western Balkans.

Keywords

Western Balkans; European Union; Stabilitocracy; Democracy; Serbia; Montenegro

Obsah

Úvod.....	7
1 Co je to stabilitokracie?.....	8
1.1 Jak stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře funguje?.....	8
2 Vznik stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře.....	9
2.1 Srbsko a Černá Hora od rozpadu Jugoslávie po jejich nezávislost.....	9
2.2 Proces integrace Srbska a Černé Hory do EU.....	10
3 Stabilitokraté v Černé Hoře a Srbsku.....	12
3.1 Černá Hora – Milo Đukanović.....	12
3.1.1 Milo Đukanović – Demokratická strana socialistů Černé Hory.....	13
3.1.2 Parlamentní volby 2016.....	14
3.2 Srbsko – Aleksandar Vučić.....	16
3.2.1 Prezidentské volby 2017.....	17
3.2.2 Konflikt Srbska a Kosova.....	20
3.2.3 Vazby Srbska k Rusku a Číně během vlády Aleksandara Vučiće.....	21
4 Jaký vliv má stabilitokratický přístup Evropské unie na Černou Horu a Srbsko.....	23
4.1 Podpora stability na úkor reforem.....	23
4.2 Finanční a politická podpora.....	24
5 Praktická část práce.....	26
5.1 Metodika praktické části.....	26
5.2 Analýza rozhovorů.....	28
5.2.1 Otázka 1 – Demokratický vývoj a členství v EU.....	28
5.2.2 Otázka 2 – Udržitelnost stabilitokracie.....	29
5.2.3 Otázka 3 – Kroky nutné ke vstupu do EU.....	30
5.2.4 Otázka 4 – Prognóza integrace do Evropy u obou států.....	31
5.2.5 Otázka 5 – Zahraniční politika obou zemí v případě vstupu do EU.....	32
5.3 Závěr praktické části.....	33
Závěr.....	34
Seznam zdrojů.....	36

ÚVOD

Tato práce se zabývá stabilitokracií v Srbsku a Černé Hoře, co vlastně stabilitokracie je, jak funguje, její projevy a důsledky. Toto téma jsem si zvolila již minulý rok v dubnu, kdy jsem se zúčastnila přednášky na téma „Kontroverze EU neboli Proč udržuje Balkán stabilní, ale ne demokratický“, kterou vedl doc. Mgr. Vladimír Đorđević, Ph.D., na Pražském studentském summitu. Tam jsem se dozvěděla o stabilitokracii. Poprvé byl srovnatelný termín (stabilokracie), avšak s podobným významem, použit v roce 2012 v souvislosti s režimem kombinujícím demokratické i autoritativní tendence v navenek stabilním státě.¹ Tudíž to, že je tento termín relativně novým, pro mě jako pro člověka, který se zajímá o politickou scénu a politologii, činí toto téma ještě zajímavějším.

Cílem mé práce je zjistit odpověď na otázku – co ovlivňuje stabilitokracii, jak v praxi funguje a je to dlouhodobě udržitelný přístup v zahraniční politice? V teoretické části nejprve definuji, co stabilitokracie znamená, jak funguje a jak v daných zemích vznikla. Dále se budu soustředit na Mila Đukanoviće a Aleksandara Vučića, což jsou politici, kteří stabilitokracii z Černé Hory a Srbska podporovali. Nakonec se zaměřím na to, jak se staví Evropská Unie k stabilitokracii v balkánských zemích, konkrétně tedy na Srbsko a Černou Horu.

V praktické část proběhnou strukturované rozhovory se čtyřmi akademiky zaměřujícími se na problematiku Evropské unie, Západního Balkánu a mezinárodní politiky. Konkrétně s profesorem Ladislavem Cabadou, docentem Vladimírem Đorđevićem, doktorem Františkem Šístkem a s doktorem Michalem Vítem. Cílem bude porovnat jednotlivé odpovědi zmíněných akademiků a dostat odpověď na výzkumnou otázku této práce: Jaká je budoucnost stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře?

Jeden z hlavních zdrojů mé práce bude dokument *The Time of Stabilitocracy*. Dále budu převážně čerpat z internetových článků a dostupné mezinárodní literatury. Také využiji například článek v periodiku *VALUES OF THE BELGRADE REGIME* od Vladimíra Đorđevíće a Danka Aleksice. Jako výzvu ve své práci vidím značný nedostatek místních zdrojů a informací a hledání cizojazyčných zdrojů.

¹BIEBER, Florian. *What is a stabilitocracy?* Online. In: BiEPAG. 2017, 5.5. 2017. Dostupné z: <https://www.biepag.eu/blog/what-is-a-stabilitocracy#:~:text=What%20is%20a%20stabilitocracy%3F%20A%20similar%20term%20has,but%20domestically%20oscillates%20between%20democracy%20and%20autocratic%20tendencies.%22>. [cit. 2024-10-20].

1 CO JE TO STABILITOKRACIE?

Stabilitokracie je přístup v zahraniční politice, který aplikuje mezinárodní společenství na semi-autoritářské státy, jenž se snaží poskytovat stabilitu jak ve státě, tak i navenek, a to za každou cenu, i na úkor demokratických principů a svobod ve státě. Podobný termín (stabilokracie), který má však stejný význam, byl použit Antoinettou Primatarovovou a Johannou Deimelovou v roce 2012, kde popisují Albánii jako zemi, která „navenek poskytuje stabilitu, ale uvnitř osciluje mezi demokracií a autokratickými tendencemi“.² Termín stabilitokracie však poprvé použil Srđa Pavlović. A to v roce 2016 při popisu stavu režimu Černé Hory, po podzimních parlamentních volbách téhož roku, které doprovázela atmosféra nestability a strachu z obvinění plánovaného státního převratu a neúspěšných voleb.³

1.1 Jak stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře funguje?

Aby stabilitokracie fungovala a byla aplikovatelná, musí mít daný stát specifické postavení v zahraniční politice, což Srbsko i Černá hora splňuje. Stabilitokracie funguje jen pokud jsou mezinárodní aktéři schopni obětovat demokracii pro zajištění stability v daném státě. Také v případně napadnutí semi-autoritářského režimu příslušného státu z jedné strany mezinárodních aktérů má mít daný stát možnost si vybrat na jakou stranu mezinárodních aktérů přilehne. Stručně řečeno tedy stabilitokracie popisuje přístup mezinárodního společenství k nedemokratickým režimům, jejichž vládnoucí elitu vnímají jako nástroj pro politickou stabilitu v dané zemi a regionu.

Černá Hora a Srbsko mají dlouhodobý zájem se stát členy Evropské Unie (dále jen EU), která má určitá kritéria pro přijetí. Jedno z kritérií, na které se podkapitola zaměřuje, je to, že stát musí být demokratický, aby byl přijat do EU⁴. To, že jsou Srbsko a Černá Hora demokratické státy, se tvrdit nedá.⁵ Navzdory tomu Evropská komise v roce 2018

² BIEBER, Florian. *What is a stabilitocracy?* Online. In: BIEPAG. 2017, 5.5. 2017. Dostupné z: <https://www.biepag.eu/blog/what-is-a-stabilitocracy#:~:text=What%20is%20a%20stabilitocracy%3F%20A%20similar%20term%20has,but%20domestically%20oscillates%20between%20democracy%20and%20autocratic%20tendencies.%22>. [cit. 2024-10-20].

³ THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. LSE. 2016, 23.12. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-west-support-of-djukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>. [cit. 2024-10-20].

⁴ EVROPSKÁ UNIE. *Smlouva o Evropské unii — vstup do EU*. Online. In: EUR-lex. 2016, 17.01.2020. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=legisum:l14536>. [cit. 2024-10-20].

⁵ Rozhovor s panem doc. Mgr. Vladimír Dordević Ph.D. dne 18.10. 2024.

odsouhlasila strategii pro západní Balkán a zajistila orientační kroky pro jejich možné členství⁶. Jedna z hlavních hodnot EU je demokracie, ale od států, které mají zájem se stát členem, se tato hodnota přednostně nevymáhá, protože EU má větší zájem udržet Západní Balkán stabilní než demokratický.

V případě Srbska Evropský parlament kritizuje místní volební proces, ale Evropská komise se raději kritiky zdržela. Bylo tomu proto, že Srbsko prezentuje svůj vztah s Ruskem jako velice kladný. Tudíž EU se zdržuje ostré kritiky a nepouští se do větších akcí, a to ze strachu, že by se Srbsko připojilo k Rusku (respektive dělalo příliš proruská rozhodnutí)⁷ a v zájmu udržení dobrého vztahu se Srbskem.⁸

2 VZNIK STABILITOKRACIE V SRBSKU A ČERNÉ HOŘE

Následující kapitola se zaměří nejprve na krátkou rekapitulaci historie ohledně rozpadu Jugoslávie. Tento složitý proces měl na stabilitokracii a aktuální politickou situaci daných států nepopíratelný vliv.

2.1 Srbsko a Černá Hora od rozpadu Jugoslávie po jejich nezávislost

Poté, co Slovinsko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko a Makedonie vyhlásily v letech 1991-1992 nezávislost, Srbsko a Černá Hora přijaly novou ústavu, která vytvořila Federativní republiku Jugoslávie, zahrnující obě republiky. Po zhruba 10 letech měla Černá Hora dostatečnou podporu pro nezávislost, ačkoli EU a Spojené státy vyjádřily nesouhlas. V roce 2002, krátce před plánovaným referendem o nezávislosti, vyjednal černohorský vůdce Milorad Djukanović (pod záštitou EU) se srbskými a jugoslávskými orgány dohodu, která požadovala větší autonomii pro Černou Horu v rámci pokračující volné federace se Srbskem, s názvem Srbsko a Černá Hora. Většina vládních pravomocí podle nové ústavy, ratifikované v roce 2003, byla vyhrazena oběma republikám, ačkoli zahraniční politika, obrana a individuální práva spadaly pod federální zákony. V červnu 2006 tato federace zanikla, protože Černá Hora získala nezávislost. Srbsko dále pokračovalo jako nástupnický stát bývalé federace Srbska a Černé Hory.⁹

⁶ ČTK. *EU by se v roce 2025 mohla rozšířit o Srbsko a Černou Horu*. Online. In: EURACTIV. 2018. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/eu-se-v-roce-2025-mohla-rozsirit-o-srbsko-cernou-horu/>. [cit. 2024-10-21].

⁷ BONINI, Emanuele. *EU warns Serbia: "Aligning with Russia contrary to stated goal of membership"*. Online. In: eunews. 2024. Dostupné z: <https://www.eunews.it/en/2024/09/05/eu-warns-serbia-aligning-with-russia-contrary-to-stated-goal-of-membership/>. [cit. 2024-11-21].

⁸ Rozhovor s panem doc. Mgr. Vladimír Dordevic Ph.D. dne 18.10. 2024.

Bohužel se rozpad Jugoslávie neobešel bez ozbrojených konfliktů a válek, které zaskočily Evropu jako první konflikt po druhé světové válce. Všechny země, které byly jednou Jugoslávie, jsou do teď postihnuty důsledky jejího rozpadu (např. zvýšená kriminalita, propad životní úrovně, etnická separace a velký počet uprchlíků). Jugoslávie byla nejdříve totalitní a následně autoritářský stát¹⁰, je tudíž pochopitelné, že stále není ani v jednom státě plně fungující politický systém. Udělat z bývalých členů totalitního a autoritářského státu demokratický za takto krátkou dobu není možné, obzvlášť když až do teď oba státy trpí důsledky jejich bývalým členstvím. Avšak od rozpadu Jugoslávie Srbsko a Černá Hora netrpí demokratickou krizí, ale stihl se tam vybudovat stabilní a pevný režim, který tyto země nadále posouvá od liberální demokracie k otevřenému autoritářství.¹¹

2.2 Proces integrace Srbska a Černé Hory do EU

Kodaňská kritéria pro vstup do EU vznikla roku 1993, což bylo několik let před nezávislostí Černé Hory a Srbska, je tudíž pochopitelné, že tato kritéria ani jedna země v tu dobu nemohla splňovat. Toto chápaly západní balkánské země i EU. Západní balkánské země slíbily rychlé reformy a EU na oplátku slíbilo, že těmto zemím zůstanou dveře do EU vždy otevřené. George Papandreou¹² se v roce 2003 na summitu EU a západních balkánských zemí vyjádřil „*dnes jsme dali balkánským západním zemím jasnou zprávu, stanou se částí naší rodiny, evropské unie, stanou se členy*“.¹³ Každopádně za více než dvě dekády se do EU dostalo jen Chorvatsko a Slovinsko. Entusiasmus, který mělo EU i západní balkánské země v první dekádě tohoto století ohledně členství EU západních balkánských států opadl a proces integrace Černé Hory a Srbska do EU stále trvá a nedochází k závěru, což samozřejmě není dobré pro Srbsko a Černou Horu po politické stránce ani ekonomické.

⁹ BRITANNICA. *Serbia*. Online. In: BRITANNICA. 1999, 14.6. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Serbia/Government-and-society>. [cit. 2024-10-21].

¹⁰ ŠIMEK, Vojtěch. *Jugoslávie v kontextu totalitních a autoritářských států*. Online, Diplomová práce, vedoucí prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. s. 49. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/49358/DPTX_2011_1_0_36309_0_82544.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [cit. 2024-11-20].

¹¹ DORDEVIC, Vladimir a ALEKSIC, Danko. Values of the Belgrade Regime. Online. *Central European Journal of International and Security Studies*. 2012, roč. 6, č. 3, s. 144-153. ISSN 1802548X. Dostupné z: https://cejiss.org/images/issue_articles/2012-volume-6-issue-3-4/article-08.pdf. [cit. 2024-12-18].

¹² V danou dobu byl řecký ministr zahraničních věcí.

¹³ *The Time of Stabilocracy*. Online. In: Youtube. 2023. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=dBPV_885xxE. Kanál uživatele European Western Balkans. [cit. 2024-11-18].

Entusiasmus EU ohledně tohoto tématu zmizel v druhé polovině roku 2008¹⁴ kdy se Evropa ocitla ve finanční a hospodářské krizi, z které vznikly další krize jako například řecká finanční krize nebo též Brexit. Tudíž finanční a hospodářská krize, migrační krize a válka na Ukrajině byly klíčovými důvody, proč EU odtrhlo pozornost od západních balkánských zemí. Ještě před tím, než Evropu stihla zasáhnout další krize, a to migrační, kandidát na předsedu Evropské komise Jean-Claude Juncker roku 2014 v projevu před hlasováním o potvrzení jeho mandátu řekl: „*V příštích pěti letech nedojde k žádnému novému rozšíření EU*“.¹⁵ Zároveň však později připomněl, že se dále bude řešit možné členství západních balkánských zemí v EU.

Během tohoto procesu nekonečné integrace vznikla v západních balkánských zemích stabilitokracie, kterou tam EU zavedlo svojí zahraniční politikou. EU nemá zájem proces integrace těchto zemí urychlit, protože tam vládne semi-autoritářský režim, který je proti typickým hodnotám EU a také Kodaňským kritériím, avšak tento režim zajišťuje EU stabilitu v balkánských zemích. Zároveň EU nechce tento nekončící proces integrace těchto zemí zahodit, protože vytváří iluzi stability a dobrých vztahů mezi nimi.¹⁶

¹⁴ ČNB. *Hospodářská a měnová politika v EU*. Online. In: ČNB. C2024. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/#:~:text=Na%20po%C4%8D%C3%A1tku%20roku%202010%20finan%C4%8Dn%C3%AD%20a%20ekonomick%C3%A1%20krize,stadia%20v%20podb%C4%9B%20krize%20ve%20C5%99ejn%C3%A9ho%20zadlu%C5%BEen%C3%AD%20n%C4%9Bkter%C3%BDch%20zem%C3%AD. [cit. 2024-11-18].

¹⁵ SCHIMMELFENNIG, Frank. *Juncker's enlargement standstill threatens the EU's credibility*. Online. In: FriendsOfEurope. 2015. Dostupné z: <https://www.friendsofeurope.org/insights/junckers-enlargement-standstill-threatens-the-eus-credibility/>. [cit. 2024-11-18].

¹⁶ *The Time of Stabilitocracy*. Online. In: Youtube. 2023. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=dBPV_885xxE. Kanál uživatele European Western Balkans. [cit. 2024-11-18].

3 STABILITOKRATÉ V ČERNÉ HOŘE A SRBSKU

Tato kapitola se věnuje vládám, které pomáhaly stabilitokracii. Zejména se jedná o vládu Mila Đukanoviće¹⁷ a Aleksandara Vučića.¹⁸ Milo Đukanović byl první stabilitokrat, který vytvořil pro budoucí politiky prototyp aplikování stabilitokracie, a Aleksandar Vučić srbský prezident, který se tohoto prototypu stále drží.¹⁹

3.1 Černá Hora – Milo Đukanović

Stálým vítězem voleb v Černé Hoře byl od „antibyrokratické“ revoluce²⁰ vůdce Demokratické strany socialistů Černé Hory (DPS) a bezpochyby nejvlivnější politik Černé Hory Milo Đukanović. Milo Đukanović od „antibyrokratické“ revoluce v roce 1989 působil šest volebních období jako černohorský premiér a jedno volební období jako prezident. Tudíž se udržel u moci déle než 30 let, a to s podporou západních politiků.²¹

V polovině 80. let si začal budovat politickou kariéru v Černohorském svazu komunistů, kde potkal srbského válečného vůdce Slobodana Miloševiče²², který se později stal jeho blízkým spojencem. Zanedlouho, roku 1997, Slobodana Miloševiče prohlásí za „politika minulosti“ a udělá ideologický převrat. I přes to, že jeho dříve zmíněný spojenec byl prezident Svazové republiky Jugoslávie, se z Mila Đukanoviće po roku 1996/1997²³ stal zastánce černohorské nezávislosti. Též prohlásil, že vytvoří „ostrov komunismu v Evropě“, avšak přijal neoliberalistickou ideologii a snahu o vstup do NATO a EU.²⁴

¹⁷ Bývalý černohorský premiér a exprezident.

¹⁸ Bývalý srbský premiér, aktuálně prezident.

¹⁹ *The Time of Stabilitocracy*. Online. In: Youtube. 2023. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=dBPV_885xxE. Kanál uživatele European Western Balkans. [cit. 2024-11-18].

²⁰ „Antibyrokratická“ revoluce byla série politických událostí a masových demonstrací za cílem odstranit regionální komunistické elity, které byly považovány za zkorumpované a neefektivní. Šlo o politickou centralizaci a rozpoutání boje proti vnitřnímu byrokratismu, který měl umožnit novou strukturu moci.

²¹ PAVLOVIC, Srđa. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: LSE. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-wests-support-of-đukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>. [cit. 2024-11-18].

²² Bývalý prezident Svazové republiky Jugoslávie a první prezident Srbska. Obecně velice kontroverzní politik.

²³ Rozhovor s panem doc. Mgr. Vladimir Dordevic Ph.D. dne 18.10. 2024.

²⁴ THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. LSE. 2016, 23.12. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-wests-support-of-đukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>. [cit. 2024-10-20].

3.1.1 Milo Đukanović – Demokratická strana socialistů Černé Hory

Pro úplné pochopení aplikace stabilitokracie Mila Đukanoviće je třeba znát i stranu, které je členem. Demokratická strana socialistů Černé Hory (dále už jen DPS) vznikla roku 1991 po „antibyrokratické“ revoluci. Milo Đukanović je nejen členem této strany, ale i její spoluzakladatel a byl jejím předsedou od roku 1998–2023. Této straně předcházela Liga komunistů Černé Hory, což byla regionální sekce Svazu komunistů Jugoslávie (Milo Đukanović byl členem právě Svazu komunistů Jugoslávie). DPS je sociálně demokratická, populistická,²⁵ nacionalistická a pro-evropská strana.

V programu strany je sedm hlavních bodů:

- Státní důstojnost Černé Hory
- Multietnická demokracie a občanská společnost
- **Evropská cesta do budoucnosti**
- Sociálně odpovědná a hospodářská politika
- Globálně konkurenceschopná a znalostní společnost
- Digitální a inovativní Černá Hora
- Udržitelný rozvoj ekologického stavu²⁶

Následující odstavce se zaměří na bod „Evropská cesta do budoucnosti“. V politickém programu DPS je psáno, že „*musí být vstup do EU naší strategickou politickou prioritou*“²⁷ a „*budeme i nadále významně přispívat k překonávání překážek na cestě evropské integrace. Budeme se zasazovat o zintenzivnění demokratických a hospodářských reforem, zlepšení právního státu, posílení institucí a rozhodný boj proti korupci a organizovanému zločinu.*“²⁸

V červnu roku 2012 byla zahájena první jednání ohledně vstupu Černé Hory do EU. V tu dobu byla DPS vládní stranou a premiérem Igor Lukšić.²⁹ I přes to, že premiérem byl v tu dobu Igor Lukšić, nejdůležitějším a nejvíce vlivným člověkem na politické scéně zůstal Milo Đukanović.³⁰ Ten ho ostatně vystřídal v prosinci téhož roku. Při dosavadních jednáních

²⁵ DŽANKIĆ, Jelena a KEIL, Soeren. State-sponsored Populism and the Rise of Populist Governance: The Case of Montenegro. Online. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. 2017, roč. 19, č. 4, s. 5-8. ISSN 1944-8961. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/19448953.2017.1280981>. [cit. 2024-12-18].

²⁶ *Program Demokratske partije socijalista*. Online. In: DPS. 2021, s. 8. Dostupné z: <https://dps.me/wp-content/uploads/2024/07/politicki-program-dps-ix-kongres.pdf>. [cit. 2024-11-17].

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Významný člen DPS.

³⁰ *Montenegro under the watchful eyes of Đukanović and EU*. PDF. Online. In: Institut alternativa. 2011, s. 1-2. Dostupné z: <https://media.institut-alternativa.org/2012/07/institute-alternative-montenegro-under-the-watchful->

se otevřelo 33 kapitol jednání a z toho se 3 v roce 2024 uzavřely.³¹ I přes tyto pokroky měla a stále má Černá Hora problémy v přístupovém procesu reformy v oblasti soudnictví a boje proti korupci, které jsou zásadními požadavky pro vstup do EU.³²

Nedostatky v transparentnosti a přetrvávající korupce omezily důvěru EU v černohorskou reformní snahu. Evropská komise opakovaně vyzývala Černou Horu ke zlepšení transparentnosti veřejné správy a zajištění přístupu k informacím. Některé legislativní kroky DPS byly dokonce vnímány jako kroky zpět, zejména pokud šlo o svobodu přístupu k informacím a nezávislost soudnictví. Tyto problémy zpomalily proces integrace a snižovaly podporu vstupu Černé Hory do EU.³³

3.1.2 Parlamentní volby 2016

Během parlamentních voleb roku 2016 byl Milo Đukanović předsedou vlády a snažil se o sedmé znovuzvolení na tento post. Okolo těchto voleb bylo vzneseno mnoho obvinění k jeho straně a osobě. A konečně vyšly najevo i jeho autoritářské tendence a snahy o ovlivnění demokratických voleb.

I přes to, že je Milo Đukanović demokrat, objevovala se obvinění, že zastrašoval voliče a kupoval si hlasy.³⁴ Podle vůdců opozičních stran byly parlamentní volby, které se konaly 16. října 2016, poznamenány hrozbami násilím, manipulací s voliči a podvody, dočasným přerušením sociálních zpráv prostřednictvím Viber a WhatsApp.³⁵ O těchto událostech informovala řada médií, která vyjádřila obavy o legitimitu výsledků voleb. Protikorupční nevládní organizace MANS uvedla, že mnohým, kteří slíbili, že budou hlasovat pro Đukanoviće, byly den před volbami smazány nezaplacené účty za elektřinu a daně. Těž se spekuluje o tom, zda toto nebylo placeno z nelegálních fondů.³⁶

[eyes-of-djukanovic-and-eu-en.pdf](#). [cit. 2024-11-17].

³¹ EUROPEAN COMMISSION. *Montenegro 2024 Report*. Online. In: EUR-lex. 2024. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52024SC0694>. [cit. 2024-11-18].

³² BECHEV, Dimitar. *Montenegro's Window of Opportunity*. Online. In: Carnegieendowment. 2024. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2024/03/montenegros-window-of-opportunity?lang=en>. [cit. 2024-11-18].

³³ NENEZIČ, Anna a KECOJEVIĆ, Nina. *Montenegro's EU Integration Path: Between Rhetoric and Practice*. Online. In: Cemi. 2017. Dostupné z: https://cemi.org.me/wp-content/uploads/2020/01/ThL_PolicyPaper.pdf. [cit. 2024-11-17].

³⁴ HOPKINS, Valerie. *Indictment tells murky Montenegrin coup tale*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/montenegro-nato-milo-djukanovic-murky-coup-plot/>. [cit. 2024-11-18].

³⁵ BANKS, Martin. *#Montenegro elections called into question by EU*. Online. In: Euronews. 2016. Dostupné z: <https://www.euronews.co/world/2016/10/21/montenegro-elections-called-into-question-by-eu/>. [cit. 2024-11-18].

³⁶ THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: LSE. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-west-supports/>

Milo Đukanović a jeho strana též čelila obvinění za uplacení Černohorců, kteří bydleli mimo Černou Horu. Protože korespondenční volba ze zahraničí není povolena v Černé Hoře, Đukanović finančně pokryl jejich cestovní výdaje, plus podle opozice za hlas dostali 250-300 euro.³⁷

Široká veřejnost s těmito událostmi okolo voleb nebyla spokojena a konaly se protesty. Odpoledne v den voleb vláda oznámila, že zabránila státnímu převratu a zatkla 20 osob ze Srbska a Černé Hory. Tato skupina měla údajně za cíl vyvolat incidenty, napadnout policii, vloupat se do budovy parlamentu, a dokonce se pokusit Mila Đukanoviće zabít³⁸. Média uvedla, že tato skupina se dostala do budovy parlamentu na pozvání jednoho z vůdčích osobností opozice a že je vedl penzionovaný vysoký policejní důstojník ze Srbska.³⁹ Vše naznačovalo vinu opozice⁴⁰. Za pár dnů, ačkoliv nebyly předneseny žádné důkazy, vystoupil Milo Đukanović v televizi, kde přímo obvinil předsedu DF (opozice) z pokusu o atentát na jeho osobu.⁴¹

DPS vyhrála volby s 41,41 procenty a získala 36 křesel.⁴² Následně utvořila koalici a získala 41 křesel, tudíž většinu z 81členného parlamentu. Pár dní po volbách se Milo Đukanović rozhodl rezignovat a nahradil ho bývalý šéf tajných služeb a vicepremiér Duško Marković.⁴³ Đukanović však zůstal lídrem vládnoucí DPS a roku 2018 se stal prezidentem až do roku 2023.

of-djukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/. [cit. 2024-11-18].

³⁷ THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: LSE. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-wests-support-of-djukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>. [cit. 2024-11-18].

³⁸ ASSOCIATED PRESS IN PODGORICA. *Montenegrin prosecutor says Russian nationalists behind alleged coup plot*. Online. In: The Guardian. 2018. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/06/montenegro-prosecutor-milivoje-katnic-russian-nationalists-behind-alleged-coup-plot>. [cit. 2024-11-18].

³⁹ THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: LSE. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-wests-support-of-djukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>. [cit. 2024-11-18].

⁴⁰ ORGANISED CRIME AND CORRUPTION REPORTING PROJECT. *Montenegro: Accusations Fly After Likely Djukanovic Election Win*. Online. In: OCCRP. 2016. Dostupné z: <https://www.occrp.org/en/news/montenegro-accusations-fly-after-likely-djukanovic-election-win>. [cit. 2024-11-18].

⁴¹ THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: LSE. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-wests-support-of-djukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>. [cit. 2024-11-18].

⁴² OSCE. *MONTENEGRO PARLIAMENTARY ELECTIONS 2016*. Online. In: OSCE. 2017. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/d/295511.pdf>. [cit. 2024-11-17].

⁴³ OSCE. *MONTENEGRO PARLIAMENTARY ELECTIONS 2016*. Online. In: OSCE. 2017. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/d/295511.pdf>. [cit. 2024-11-17].

Tato aféra se stala roku 2016, tudíž 4 roky po prvním jednání s EU o členství. Na programu DPS stojí, že je jejích politickou prioritou dostat Černou Horu do EU. Tudíž i přes tento dojem, že DPS a její mnoholetý lídr měl zájem Černou Horu dostat do EU, činy tomu z daleka neodpovídaly. Zastřená integrace do EU vlády DPS trvala 8 let a konkrétně Míla Đukanoviće 11 let, když k tomu připočteme jeho poslední prezidentství. Integrace zůstává stále nedokončená.

3.2 Srbsko – Aleksandar Vučić

Aleksandar Vučić byl členem Srbské radikální strany od roku 1992, kde působil 14 let jako generální sekretář a roku 1993 byl za ni zvolen na post poslance do Národního shromáždění. Srbská radikální strana je krajně pravicová, euroskeptická a hlásí se k ideji tzv. Velkého Srbska.⁴⁴ Aleksandar Vučić byl ministr informací (1998-2000) za dobu prezidentství Slobodana Miloševiče. V tu dobu zavedl restriktivní opatření vůči novinářům, zejména během kosovské války. Po svržení vlády Slobodana Miloševiče neboli takzvané buldozerové revoluci v roce 2000 se stal Vučić výraznou postavou opozice. Roku 2008 Aleksandar Vučić přešel k nové Srbské progresivní straně (dále jen SNS) a tím po 16 letech ukončil své členství v Srbské radikální straně. Ve volbách do parlamentu roku 2012 koalice vedená SNS vyhrála, což bylo poprvé, kdy se tato strana stala součástí vlády. V roce 2014, kdy se Aleksandar Vučić stal premiérem, slíbil, že bude pokračovat v evropské integraci, privatizovat neefektivní státní podniky a liberalizovat ekonomiku.⁴⁵ V roce 2017 se konaly prezidentské volby, kde Vučić získal 55,08 procent, s kterými tyto volby vyhrál.⁴⁶ Jeho prezidentská volební kampaň si zakládala na slibech o stabilitě, ekonomickém růstu a pokračování proevropské integrace, i když zároveň zdůrazňoval dobré vztahy s Ruskem a Čínou.⁴⁷

⁴⁴ JAKŠIČOVÁ, Tatjana. „Strašák“ srbského radikalismu. Online. In: Natoaktual. 2006. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/analzy-a-komentare/strasak-srbskeho-radikalismu.A060727_075925_na_analyzy_m02. [cit. 2024-11-18].

⁴⁵ *Independent Serbia*. Online. In: BRITANNICA. C2024, 11.11. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Serbia/Independent-Serbia>. [cit. 2024-11-18].

⁴⁶ STOJANOVIĆ, Boban a DRAGAŠ, Sunčica. ELECTION ANALYSIS: THE 2017 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN SERBIA. Online. *Srpska politička misao*. 2017, roč. 24, č. 58, s. 378. ISSN 0354-5989. Dostupné

z: https://www.researchgate.net/publication/335128833_ELECTION_ANALYSIS_THE_2017_PRESIDENTIAL_ELECTIONS_IN_SERBIA. [cit. 2025-01-26].

⁴⁷ STOJANOVIĆ, Boban a DRAGAŠ, Sunčica. ELECTION ANALYSIS: THE 2017 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN SERBIA. Online. *Srpska politička misao*. 2017, roč. 24, č. 58, s. 375. ISSN 0354-5989. Dostupné

z: https://www.researchgate.net/publication/335128833_ELECTION_ANALYSIS_THE_2017_PRESIDENTIAL_ELECTIONS_IN_SERBIA. [cit. 2025-01-26].

3.2.1 Prezidentské volby 2017

V Srbsku se 2. dubna 2017 konaly prezidentské volby, ve kterých kandidoval tehdejší premiér Aleksandar Vučić. Srbský politický systém je parlamentní, což znamená, že země má přímo voleného prezidenta a vládu vedenou premiérem, který je odpovědný parlamentu. Síla prezidenta v tomto systému se ale mění podle toho, zda má podporu parlamentní většiny nebo kontrolu nad nejsilnější politickou stranou. Od roku 2014 měl Vučić jako premiér velkou politickou moc, protože vedl Srbskou pokrokovou stranu (SNS), která dominovala parlamentu. V roce 2016 vyhlásil předčasné parlamentní volby, které proběhly společně s plánovanými volbami na lokální úrovni. Tím chtěl upevnit vliv své strany nejen na úrovni parlamentu, ale i v místních zastupitelstvech. Ačkoli SNS dosáhla volebních úspěchů, získala o něco méně křesel než v předchozích volbách. I přesto měl Aleksandar Vučić stále silnou pozici jako premiér a lídr nejsilnější strany. Když se blížily prezidentské volby, bylo jasné, že úřadující prezident Tomislav Nikolić nebude mít snadnou cestu k vítězství. Ve vládnoucí koalici proto převládlo přesvědčení, že by kandidaturu na prezidenta měl převzít právě Vučić, aby zajistil pokračování vlivu SNS v obou klíčových pozicích, prezidentské i premiérské. Toto rozhodnutí bylo oficiálně oznámeno v polovině února 2017.⁴⁸

Vzhledem k tomu, že prezident Srbska má spíše omezené formální pravomoci, je vliv této funkce silně ovlivněn tím, zda prezident zároveň kontroluje nejsilnější stranu v parlamentu. Když byl například Boris Tadić prezidentem (2004–2012), jeho moc se měnila podle toho, zda měla jeho Demokratická strana (DS) parlamentní většinu. Za jeho prvního mandátu (2004–2007), kdy DS většinu neměla, měl omezený vliv a reálná moc byla v rukou premiéra. Během druhého mandátu (2008–2012), kdy DS většinu získala, prezident disponoval větší mocí a systém se posunul k prezidentskému modelu. Podobná dynamika byla patrná i za Tomislava Nikoliće, který po zvolení prezidentem v roce 2012 rezignoval na vedení SNS a rychle ztratil vliv. Mnohem větší moc měl tehdejší premiér Vučić. Po Vučićově vítězství v prezidentských volbách v roce 2017 se očekávalo, že přesune vliv na prezidentský úřad a tím si zajistí kontrolu nad celým systémem díky podpoře SNS v parlamentu.⁴⁹

⁴⁸ STOJANOVIĆ, Boban a DRAGAŠ, Sunčica. ELECTION ANALYSIS: THE 2017 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN SERBIA. Online. *Srpska politička misao*. 2017, roč. 24, č. 58, s. 372. ISSN 0354-5989. Dostupné

z: https://www.researchgate.net/publication/335128833_ELECTION_ANALYSIS_THE_2017_PRESIDENTIAL_ELECTIONS_IN_SERBIA. [cit. 2025-01-26].

⁴⁹ STOJANOVIĆ, Boban a DRAGAŠ, Sunčica. ELECTION ANALYSIS: THE 2017 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN SERBIA. Online. *Srpska politička misao*. 2017, roč. 24, č. 58, s. 371-374. ISSN 0354-5989. Dostupné

z: https://www.researchgate.net/publication/335128833_ELECTION_ANALYSIS_THE_2017_PRESIDENTIAL_ELECTIONS_IN_SERBIA. [cit. 2025-01-26].

Před prezidentskými volbami v Srbsku v roce 2017 se spekulovalo o kandidátech, možných vládních koalicích a o tom, zda se opozici podaří sjednotit za jediným kandidátem. Srbská progresivní strana (SNS) nominovala v polovině února tehdejšího premiéra Aleksandara Vučiće jako svého kandidáta a získal podporu více než deseti stran vládní koalice. Dosavadní prezident Tomislav Nikolić sice původně uvažoval o kandidatuře na druhé funkční období, dokonce zvažoval nezávislou kandidaturu, ale nakonec se rozhodl nekandidovat. Vučić tak vstoupil do voleb s podporou vládnoucí koalice, aniž by rezignoval na svou funkci premiéra, což mu umožnilo využívat premiérské pozice pro vlastní kampaň. Vučićova kampaň byla výrazně poznamenána několika klíčovými faktory. Především zůstal ve funkci premiéra, čímž měl možnost denně využívat svou pozici ke zviditelnění, ačkoliv zákon nepožadoval jeho rezignaci.⁵⁰ Po vyhlášení voleb se činnost parlamentu přerušila – oficiálně z důvodu ochrany důstojnosti během kampaně, ale opozice tento krok ostře kritizovala jako bezdůvodný a bez právního základu. Vučić také dominoval v médiích, kde měl více než 60 % vysílacího času na kanálech s národním dosahem, zatímco opozice nedostala v médiích stejný prostor. Navíc během kampaně neproběhla žádná debata mezi prezidentskými kandidáty, což posílilo Vučićovu výhodu v médiích. Dalším výrazným rysem byla negativní kampaň zaměřená především na diskreditaci opozičních kandidátů. Některá obvinění byla zvláště ostrá, například obvinění manželky kandidáta Vuka Jeremiće z vazeb na drogové kartely. V kampani se objevila také tvrzení o shromažďování osobních údajů občanů, sledování voličů a údajné tvorbě seznamů s osobními informacemi.⁵¹

Ačkoli průzkumy před volbami ukazovaly, že Vučić bude mít podporu přes 50 % a pravděpodobně zvítězí již v prvním kole, opozice se i přes to snažila zvýšit účast voličů v naději, že by to mohlo vést k druhému kolu voleb. Vučićova kampaň tak výrazně využila státní prostředky a mediální vliv, což opozice považovala za zneužití moci, a na tento vliv v průběhu kampaně opakovaně upozorňovala.⁵²

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ STOJANOVIĆ, Boban a DRAGAŠ, Sunčica. ELECTION ANALYSIS: THE 2017 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN SERBIA. Online. *Srpska politička misao*. 2017, roč. 24, č. 58, s. 375-377. ISSN 0354-5989. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335128833_ELECTION_ANALYSIS_THE_2017_PRESIDENTIAL_ELECTIONS_IN_SERBIA. [cit. 2025-01-26].

⁵² STOJANOVIĆ, Boban a DRAGAŠ, Sunčica. ELECTION ANALYSIS: THE 2017 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN SERBIA. Online. *Srpska politička misao*. 2017, roč. 24, č. 58, s. 375-377. ISSN 0354-5989. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335128833_ELECTION_ANALYSIS_THE_2017_PRESIDENTIAL_ELECTIONS_IN_SERBIA. [cit. 2025-01-26].

3.2.1.1 Protesty v Srbsku proti výsledkům prezidentských voleb 2017

Protesty začaly 3. dubna, den potom, co Vučić oslavoval vítězství v těchto volbách. Protesty se konaly po celém Srbsku, s tím, že nejvíce lidí se zapojilo v hlavním městě Bělehradu, dále na severu v Novém Sadu a v Niše na jihu.⁵³ Údajně se jen v Bělehradě sešlo přes 20 000 lidí.⁵⁴ Vučićovi odpůrci doufali, že noční protesty naberou dostatečnou dynamiku, aby ho smetly z úřadu, podobně jako protesty na podzim roku 2000 donutily tehdejšího prezidenta Slobodana Miloševiče odstoupit od moci. To ale v případně Vučiće neplatilo, protože i přes silné protesty měl, zejména v Srbsku velkou podporu. Aleksandar Vučić se vyjádřil proti kritice opozice jednoznačně: „*Když si pozorně přečtete všechny poznámky proti mně, uvidíte, že je to více či méně osobní nenávist.*“⁵⁵

Evropskou komisi by měly protesty a autoritářské tendence Aleksandara Vučiće znepokojovat, avšak se tak neděje. Další věcí, kterou by EU mělo znepokojovat, je, že mnozí protestující si myslí, že se Brusel podílí na vině. EU bere Vučiće jako dostatečně důvěryhodného člověka, aby dovedl Srbsko do EU a dokázal stabilizovat region. Juncker a tehdejší předseda Evropské rady Donald Tusk blahopřáli Vučićovi k jeho vítězství a uvítali tento výsledek jako potvrzení ambice Srbska se dostat do EU. „*Toto hlasování o důvěře ukazuje, že srbský lid plně podporuje evropskou cestu, kterou si zvolili a která je povede k členství v EU*“ napsali.⁵⁶ EU je kritiky obviněna za přehlížení autoritářských aktů, jako je potlačování protestů, Aleksandara Vučiće, aby napomohl dosáhnout stability na Západním Balkáně. Milan Nič, vedoucí pracovník německého think-tanku DGAP, napsal: „*Výsledkem tohoto nového paradoxu je, že se země přibližují EU, ale vzdalují se od demokracie a právního státu. Je rostoucí nespokojenost občanů, která je doprovázena ztrátou důvěry v EU a dalším odcizením od domácí politiky.*“⁵⁷ Podpora široké veřejnosti vstupu do EU roku 2009 činila 67 procent, roku 2017 poklesla na 43 procent.⁵⁸

⁵³ RUDIC, Filip. *Serbia's Anti-Vucic Protests: Key Facts*. Online. In: Balkaninsight. 2017. Dostupné z: <https://balkaninsight.com/2017/04/12/serbia-s-anti-vucic-protests-key-facts-04-12-2017/>. [cit. 2024-11-18].

⁵⁴ *In Serbia, tens of thousands of people protesting against the President of Serbia*. Online. In: Web. 2017. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20170410214021/https://the-newspapers.com/2017/04/08/in-serbia-tens-of-thousands-of-people-protesting-against-the-president-of-serbia>. [cit. 2024-11-18].

⁵⁵ KARNITSCHNIG, Matthew. *Aleksandar Vučić: 'Tito was a very smart guy'*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/q-and-a-with-aleksandar-vucic-serbia-prime-minister-president-election/>. [cit. 2024-11-18].

⁵⁶ KARNITSCHNIG, Matthew. *Europe's Balkan blindspot*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/europe-balkan-blindspot-serbia-aleksandar-vucic/>. [cit. 2024-11-18].

⁵⁷ NIČ, Milan. *Balkan Troubles*. Online. In: Berlinpolicyjournal. 2017. Dostupné z: <https://berlinpolicyjournal.com/balkan-troubles/>. [cit. 2024-11-18].

⁵⁸ KARNITSCHNIG, Matthew. *Europe's Balkan blindspot*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/europe-balkan-blindspot-serbia-aleksandar-vucic/>. [cit. 2024-11-18].

3.2.2 Konflikt Srbska a Kosova

Konflikt mezi Srbskem a Kosovem je dlouhodobý a koření hluboko v etnickém a historickém napětí, které eskalovalo v 90. letech během rozpadu Jugoslávie. Kosovo, které mělo převážně albánské obyvatelstvo, se snažilo získat nezávislost na Srbsku. Napětí vyústilo v ozbrojený konflikt mezi kosovsko-albánskými separatisty (Kosovskou osvobozeneckou armádou – UÇK) a srbskými silami, což vedlo k násilí a masakrům, zejména mezi civilisty.⁵⁹ Konflikt vyvrcholil v roce 1999, kdy NATO zahájilo letecké bombardování Srbska a Černé Hory s cílem zastavit humanitární krizi v Kosovu. Po zásahu NATO Srbsko ustoupilo a Kosovo se dostalo pod správu OSN.⁶⁰ V roce 2008 Kosovo jednostranně vyhlásilo nezávislost, kterou Srbsko nikdy neuznalo. Ačkoliv většina západních zemí, včetně Spojených států a členů Evropské unie, nezávislost Kosova uznala, Srbsko a další země, jako je Rusko a Čína, ji stále odmítají.⁶¹ Od roku 2013 se vztahy mezi Srbskem a Kosovem pokoušela zlepšit Evropská unie prostřednictvím tzv. bruselského dialogu, který měl za cíl normalizaci vztahů a přiblížení obou stran evropské integraci. Dialog přinesl některé dohody, například v oblasti správy na severu Kosova, kde žije srbská menšina, ale jejich implementace je pomalá a často narušovaná napětím, například vojenskými či diplomatickými střety a protesty na hranicích.⁶²

Aleksandar Vučić zneužíval tohoto problematického vztahu Srbska a Kosova k posílení svého politického postavení a upevnění podpory mezi voliči. Srbský postoj k neuznání nezávislosti Kosova je v zemi široce podporován, a Vučić tak mohl prezentovat svou vládu jako obránce srbských národních zájmů. Kritici tvrdí, že Vučić často používal napjaté vztahy s Kosovem k odvedení pozornosti od vnitropolitických problémů, jako jsou korupce, nedostatky v právním státě a koncentrace moci v jeho rukou.⁶³ Například incident s vlakem „Kosovo je Srbsko“ v roce 2017 byl některými považován za snahu posílit nacionalismus v

⁵⁹ *Kosovo conflict*. Online. In: BRITANNICA. C2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict>. [cit. 2024-11-18].

⁶⁰ NATO. *NATO'S ROLE IN RELATION TO THE CONFLICT IN KOSOVO*. Online. In: Nato. 1999. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/20kosov.pdf>. [cit. 2024-11-17].

⁶¹ SHUKA, Anila a RÜDIGER, Rossig. *Kosovo celebrates 15 years of independence*. Online. In: DW. 2023. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/kosovo-celebrates-15-years-of-independence/a-64747727>. [cit. 2024-11-18].

⁶² JONES, Hayden. *Serbia, Kosovo reach pact on implementing peace plan, EU's Borrell says*. Online. In: Politico. 2023. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/serbia-kosovo-reach-pact-on-implementing-peace-plan-eus-borrell-says/>. [cit. 2024-11-18].

⁶³ IVKOVIĆ, Aleksandar. *Vučić repeats the same messages on Kosovo as two years ago, political impact unlikely*. Online. In: Europeanwesternbalkans. 2021. Dostupné z: <https://europeanwesternbalkans.com/2021/06/26/vucic-repeats-the-same-messages-on-kosovo-as-in-2019-political-impact-unlikely/>. [cit. 2024-11-21].

zemi a odklonit pozornost od domácí politiky.⁶⁴ Což je pro stabilitokraty jedna z klíčových strategií.

Když Vučić vyjednával o normalizaci vztahů s Kosovem prostřednictvím EU zprostředkovaného dialogu, zdůrazňoval též snahu Srbska o evropskou integraci. Zároveň však často zdůrazňoval, že nikdy neuzná nezávislost Kosova, což mu poskytovalo možnost hrát na obě strany – směrem k Západu ukazovat svou konstruktivní roli v diplomatických jednáních, zatímco doma udržoval podporu tvrdého postoje k uznání Kosova.⁶⁵ Vučićova manipulace ohledně kosovského konfliktu tak představuje strategii, kdy na jedné straně posiluje svůj obraz vlasteneckého lídra a na druhé straně si zajišťuje prostor k manévrování v zahraniční politice, zejména ve vztahu k EU a Rusku.

3.2.3 Vazby Srbska k Rusku a Číně během vlády Aleksandara Vučiće

Za vlády Aleksandara Vučiće Srbsko udržovalo a stále udržuje složitý a často protichůdný vztah s Ruskem a Čínou. Vučićova zahraniční politika poukazuje na snahu o udržení rovnováhy mezi ambicemi Srbska o vstup do EU a strategickými vazbami s Čínou a Ruskem. Tento přístup známý jako „strategická nejednoznačnost“ umožňuje Srbsku udržovat vztahy jak se Západem, tak s Východem, aniž by se jednoznačně přiklonilo na jednu stranu. Toto je taky jeden z hlavních mechanismů stabilitokracie.

Na dobré vztahy Ruska a Srbska poukazuje fakt, že se Srbsko odmítlo přidat k evropským sankcím proti Rusku potom, co Rusko napadlo Ukrajinu.⁶⁶ Německý kancléř Olaf Scholz otevřeně vyzval Srbsko, aby se připojilo k dříve zmíněným sankcím, avšak Vučić podotknul, že by EU nemělo zapomínat na to, že Srbsko a Rusko mají mezi sebou zvláštní vztahy a že se Srbsko nachází v složité situaci.⁶⁷ Dále při návštěvě Bělehradu von der Leyenová zmínila, že pokrok Srbska na cestě ke vstupu do EU závisí na tom, zda se země

⁶⁴ GRAY, Andrew. *Goodwill short-lived between Kosovo and Serbia after EU talks*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/goodwill-short-lived-between-kosovo-and-serbia-after-eu-talks-hashim-thaci-aleksandar-vucic/>. [cit. 2024-11-18].

⁶⁵ GRAY, Andrew. *Goodwill short-lived between Kosovo and Serbia after EU talks*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/goodwill-short-lived-between-kosovo-and-serbia-after-eu-talks-hashim-thaci-aleksandar-vucic/>. [cit. 2024-11-18].

⁶⁶ NOVÁK, Libor. *Vučić zavolal Putinovi. Poděkoval mu za to, že Srbové nezmrznou*. Online. In: Eurozpravy. 2024. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/zahranicni/vucic-zavolal-putinovi-podekoval-mu-za-to-ze-srbove-nezmrznou.ui7t0rvh>. [cit. 2024-11-18].

⁶⁷ NOVÁK, Martin. *Bratr Putin. Srbové cítí hořkost kvůli Kosovu, i během invaze se přiklání k Rusku*. Online. In: Aktuálně. 2022. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/proc-ma-srbsko-blizko-k-rusku/r~0e9e219a124111ed8c6f0cc47ab5f122/>. [cit. 2024-11-18].

přizpůsobí zahraniční politice EU.⁶⁸ V roce 2022 Srbsko uzavřelo s Ruskem novou tříletou smlouvu o dodávkách Ruského plynu do Srbska, která pokrývá srbskou potřebu až ze dvou třetin. To se obecně udává jako důvod, proč se Srbsko nepřidalo k Evropským sankcím proti Rusku. Rusko má též stejný postoj jako Srbsko v otázce nezávislosti Kosova, což Rusku zajišťuje náklonost široké veřejnosti. Průzkum agentury Demostat z roku 2022 uvedl, že 50 procent srbských respondentů by si přálo zůstat vůči EU a Rusku neutrální, 21 procent se naklání k Rusku a 13 procent k EU.⁶⁹

Srbsko a Čínu nejvíce spojuje ekonomická spolupráce. Čína stejně tak jako Srbsko a Rusko neuznává nezávislost Kosova.⁷⁰ Srbsko preferuje půjčky na infrastrukturální projekty od čínských bank. Dále Srbsko najímá často na infrastrukturální projekty čínské společnosti, avšak veřejnosti se nedostane vysvětlení, podle čeho byly čínské společnosti vybrané a proč zrovna ony.⁷¹ Na počátku pandemie COVID-19 v roce 2020 Vučić odmítl hospodářské pomoci EU: „*Evropská solidarita neexistuje. To byla pohádka na papíře... Očekáváme mnoho a vkládáme největší naděje do těch jediných, kteří nám mohou v této nelehké situaci pomoci – a tím je Čínská republika. Žádali jsme Čínu o všechno.*“⁷² Kombinací infrastrukturních projektů financovaných Čínou a přímých zahraničních investic Srbsko získalo od Čínské lidové republiky 9,7 miliard euro.⁷³ 83 procent srbských občanů vnímá Čínu jako přátelskou zemi a 77 procent si myslí, že má Čína pozitivní dopad na Srbsko.⁷⁴

4 JAKÝ VLIV MÁ STABILITOKRATICKÝ PŘÍSTUP EVROPSKÉ UNIE NA ČERNOU HORU A SRBSKO

Jak bylo v první kapitole této práce zmíněno, stabilitokracie je přístup v zahraniční politice, tudíž je pochopitelné, že zahrnuje i mezinárodní aktéry. Tato kapitola rozebere

⁶⁸ BECHEV, Dimitar. *Hedging Its Bets: Serbia Between Russia and the EU*. Online. In: Carnegieendowment. 2023. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/research/2023/01/hedging-its-bets-serbia-between-russia-and-the-eu?lang=en&er=europe>. [cit. 2024-11-18].

⁶⁹ NOVÁK, Martin. *Bratr Putin. Srbové cítí hořkost kvůli Kosovu, i během invaze se přiklání k Rusku*. Online. In: Aktualne. 2022. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/proc-ma-srbsko-blizko-k-rusku/r~0e9e219a124111ed8c6f0cc47ab5f122/>. [cit. 2024-11-18].

⁷⁰ *Which countries recognise Kosovo's statehood?* Online. In: Aljazeera. 2023. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/17/mapping-the-countries-that-recognise-kosovo-as-a-state-2>. [cit. 2024-11-18].

⁷¹ VLADISAVLJEV, Stefan. *Chinese Influence in Serbia*. Online. In: CEPA. 2022. Dostupné z: <https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-serbia/>. [cit. 2024-11-18].

⁷² KRAEMER, Richard. *Serbia on the edge*. Online. In: Fpri. 2022. Dostupné z: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2022/03/serbia-on-the-edge-issuu.pdf>. [cit. 2024-11-17].

⁷³ KRAEMER, Richard. *Serbia on the edge*. Online. In: Fpri. 2022. Dostupné z: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2022/03/serbia-on-the-edge-issuu.pdf>. [cit. 2024-11-17].

⁷⁴ VLADISAVLJEV, Stefan. *Chinese Influence in Serbia*. Online. In: CEPA. 2022. Dostupné z: <https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-serbia/>. [cit. 2024-11-18].

kontroverzi EU, proč EU udržuje západní Balkán stabilní, ale ne demokratický. Hlavní hodnotou EU je demokracie, avšak EU ostře nevytýká státům jako je Černá Hora a Srbsko jejich semi-autoritářské tendence a dekády let s nimi probírají jejich potenciální členství. Integrace do EU, těchto států, byla vnímána jako garant toho, že se Černá Hora a Srbsko přiblíží demokracii. Proč tomu ale tak není?

4.1 Podpora stability na úkor reforem

EU často klade důraz na regionální stabilitu před demokratickými reformami. Tímto přístupem však neúmyslně posiluje moc autoritářských vůdců na západním Balkáně. Například političtí lídři, jako je srbský prezident Aleksandar Vučić, využívají vztahy s EU k legitimizaci svého režimu, a to i přes zhoršující se stav demokracie a právního státu. Chvála od představitelů EU zvyšuje jejich důvěryhodnost na domácí scéně. EU je vnímáno jako demokratický vliv na západní Balkán, avšak jejich spolupráce se zdejšími autokratickými politickými elitami, tomu tak neodpovídá.⁷⁵ EU projevilo nevýrazné odhodlání ohledně procesu rozšiřování a neprokázala jasnou podporu nedávným pro-demokratickým iniciativám, přičemž nedokázala odsoudit volební podvody. V EU také vyniká vláda Viktora Orbána, která se Srbskem spolupracuje a s níž sdílí ekonomické a energetické zájmy, spolu s geopolitickými a ideologickými záměry. Orbánova ideologická kontroverze a blízké přátelství s Aleksandarem Vučićem zastiňuje slabé snahy EU o demokratizaci regionu.⁷⁶

4.2 Finanční a politická podpora

Hlavním mechanismem, jehož prostřednictvím EU podporuje demokracii na západním Balkáně, je podmíněnost. EU odměňuje země za plnění jejich podmínek tím, že jim nabízí kombinaci atraktivních ekonomických pobídek a příslibů užší integrace, přičemž konečnou odměnou je plné členství.⁷⁷ O tuto konečnou odměnu ve výsledku nemají politické elity v Srbsku zájem, protože pro získání této odměny by se musely v těchto státech provést mnohé reformy pro podporu demokracie. EU při snaze o demokratizaci také klade důraz na technické

⁷⁵ KAPIDZIC, Damir; DJOLAI, Marika a KMEZIC, Marko. *Beyond Stabilitocracy. Unveiling the Rise of Autocracy in the Western Balkans*. PDF. Online. In: BiEPAG. 2023, s. 4-7. Dostupné z: <https://www.biepag.eu/wp-content/uploads/2023/12/Beyond-Stabilitocracy.-Unveiling-the-Rise-of-Autocracy-in-the-Western-Balkans.pdf>. [cit. 2024-11-17].

⁷⁶ KAPIDZIC, Damir; DJOLAI, Marika a KMEZIC, Marko. *Beyond Stabilitocracy. Unveiling the Rise of Autocracy in the Western Balkans*. PDF. Online. In: BiEPAG. 2023, s. 4-7. Dostupné z: <https://www.biepag.eu/wp-content/uploads/2023/12/Beyond-Stabilitocracy.-Unveiling-the-Rise-of-Autocracy-in-the-Western-Balkans.pdf>. [cit. 2024-11-17].

⁷⁷ *The EU as a promoter of democracy or 'stabilitocracy' in the Western Balkans?* Online. In: Clingendael. 2022. Dostupné z: <https://www.clingendael.org/pub/2022/the-eu-as-a-promoter-of-democracy-or-stabilitocracy/2-eu-effects-on-stabilitocracy-formation-in-the-western-balkans/>. [cit. 2024-11-18].

reformy spíše než na hluboké politické změny. Monitoruje například oblast právního státu či nezávislost justice, avšak často bez jasných časových harmonogramů nebo nástrojů k vynucení odpovědnosti. To umožňuje vládám v Srbsku a Černé Hoře vykazovat zdánlivý pokrok, aniž by prováděly skutečné změny.⁷⁸ Toto vytváří zajímavý paradox, kdy EU nemůže tyto státy přijmout jako členy, protože nejsou demokratické, ale zároveň EU semi-autoritářský režim v těchto zemích vyhovuje, protože vytváří iluzi stability.

EU je hlavním finančním přispěvatelem Srbska a Černé Hory prostřednictvím fondů předvstupní pomoci (IPA). Tyto prostředky jsou určeny na zlepšení infrastruktury a budování institucionální kapacity. V Srbsku byly například využity na projekty modernizace. Nicméně nedostatečná transparentnost při rozdělování těchto prostředků často umožňuje vládnoucím elitám použít finance na projekty, které upevňují jejich moc, místo aby přispěly k demokratickým reformám. Politická spolupráce mezi představiteli EU a lídry západního Balkánu často zvyšuje jejich legitimitu na domácí i mezinárodní úrovni. Například srbský prezident Aleksandar Vučić pravidelně získává pochvaly od představitelů EU, což posiluje jeho postavení, přestože jsou zaznamenávány problémy s omezováním svobody médií a úpadkem právního státu.⁷⁹ EU též nemůže zdejší politické elity tvrdě kritizovat kvůli obavám z toho, že se tyto státy definitivně připojí k východu.

⁷⁸ *The EU as a promoter of democracy or 'stabilitocracy' in the Western Balkans?* Online. In: Clingendael. 2022. Dostupné z: <https://www.clingendael.org/pub/2022/the-eu-as-a-promoter-of-democracy-or-stabilitocracy/2-eu-effects-on-stabilitocracy-formation-in-the-western-balkans/>. [cit. 2024-11-18].

⁷⁹ *The EU as a promoter of democracy or 'stabilitocracy' in the Western Balkans?* Online. In: Clingendael. 2022. Dostupné z: <https://www.clingendael.org/pub/2022/the-eu-as-a-promoter-of-democracy-or-stabilitocracy/2-eu-effects-on-stabilitocracy-formation-in-the-western-balkans/>. [cit. 2024-11-18].

5 PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE

Praktická část této práce spočívá v kvalitativním výzkumu realizovaném formou strukturovaných rozhovorů. Kontaktovala jsem čtyři akademiky ohledně odpovědí na mých pět otázek týkajících se aktuálního stavu stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře, toho, jaké situační modely by mohly nastat, a jaká je jejich osobní predikce budoucnosti.

5.1 Metodika praktické části

Praktická část práce spočívá ve strukturovaných rozhovorech s Mgr. Michalem Vítem, Ph.D., PhDr. Františkem Šístkem, Ph.D., prof. PhDr. Ladislavem Cabadou, Ph.D. a doc. Mgr. Vladimírem Ďordevičem, Ph.D. Pan doktor Michal Vít v současné době přednáší na Metropolitní univerzitě Praha a je výzkumným pracovníkem Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM. Jeho odborné zaměření je formování národní identity politických stran ve střední Evropě, nástroje rozšiřování EU, vztah mezi evropskou a národní úrovní politiky a Západní Balkán. Mezi jeho významné projekty a publikace patří na příklad realizace dlouhodobého výzkumného projektu *National Identity in CEE*, pořádání konference *National Identities in Central Europe in the Light of Changing European Geopolitics 1918–1948* a je také spoluautorem publikace *Political parties and nationalism in Visegrad countries*.

Doktor František Šístek působí jako vědecký pracovník v Historickém ústavu AV ČR, vyučuje balkanistiku na Katedře ruských a východoevropských studií při Institutu mezinárodních studií na Fakultě společenských věd na Univerzitě Karlově v Praze. Zabývá se moderními dějinami a současností bývalé Jugoslávie, obrazy a stereotypy Balkánu, otázkami kolektivní identity a nacionalismem. Na mezinárodní akademické scéně vynikl zejména jako specialista na dějiny a současnou problematiku Černé Hory. V rámci Kroatistických setkání v Brně přednesl v roce 2019 přednášku *Chorvati v Černé Hoře a Černohorci v Chorvatsku po rozpadu Jugoslávie*. Zároveň byla před osmi lety představena jeho významná kniha *Dějiny Černé Hory*.

Pan profesor Ladislav Cabada aktuálně přednáší na Metropolitní univerzitě Praha. V letech 2012 až 2018 vedl Středoevropskou asociaci pro politické vědy jako její předseda. V letech 2006 až 2012 byl rovněž předsedou České společnosti pro politické vědy a v roce 2005 založil mezinárodní odborný časopis *Politics in Central Europe*, který dosud spolurediguje s doc. PhDr. Šárkou Waisovou Ph.D. Mezi nejvýznamnější české publikace patří kniha *Politický systém České republiky: Historie a současnost*, kde je spoluautorem. V

mezinárodním prostředí zaznamenala ohlas jeho kniha *Czechoslovakia and Czech Republic in World Politics*.

Docent Vladimír Đorđević pracuje na Masarykově univerzitě, konkrétně na Fakultě sociálních studií v oddělení pro krátkodobé a inovativní programy. Publikoval mnoho článků v odborných periodících jako například *A Troubled or a Troubling Candidate – Serbian Accession to the EU* nebo *Hesitant to Engage: US Intervention in the Balkans from Yugoslav Dissolution to the Kosovo Campaign*. Také publikoval mnoho popularizační textů a podílel se na mnoha projektech jako například *Hej, Slované! Vizuální kultura propagandy inspirovaná slovanskými nacionalismy v ČR a SR a její protievropský charakter*, který je zaměřen na zkoumání vizuální kultury propagandy inspirované různými motivy nalezenými ve slovanských nacionalismech na území České republiky a na Slovensku.

Rozhovory probíhaly přes e-mail, tudíž odpovědi byly písemné. Výše zmíněným akademikům jsem poslala následující otázky:

- 1) Jak vidíte demokratický vývoj v Černé Hoře a Srbsku, popřípadě, která země má blíže ke členství EU?
- 2) Je podle Vás stabilitokracie a přístup EU k semi-autoritářským státům jako Srbsko dlouhodobě udržitelná a jaké zásadní změny by musely nastat, aby EU tento přístup k některým zemím na západním Balkáně změnilo?
- 3) Jaké zásadní kroky by měla EU podniknout, aby urychlila proces přistoupení Srbska a Černé Hory, aniž by přitom obětovala své demokratické zásady?
- 4) Jak si představujete pokračování evropské integrace Srbska a Černé Hory v následujících letech?
- 5) Kdyby se Srbsko a Černá Hora staly členy EU, jaký by to mělo dopad na zahraniční politiku těchto států? Popřípadě jak by to vnímaly státy jako Rusko a Čína?

Cílem praktické části této práce je provést syntézu odpovědí již zmíněných akademiků a odpovědět na hlavní výzkumnou otázku: „Jaká je budoucnost stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře?“

5.2 Analýza rozhovorů

Tato podkapitola se zaměří na to, jak již dříve zmínění akademici odpovídali na otázky. U každé z nich porovnáám odpovědi respondentů a upozorním na jejich shody i případné rozdíly v odpovědích.

5.2.1 Otázka 1 – Demokratický vývoj a členství v EU

První otázka zněla: „*Jak vidíte demokratický vývoj v Černé Hoře a Srbsku, popřípadě, která země má blíže ke členství EU?*“ V této otázce se všichni akademici jednoznačně shodli, že ke členství v EU má blíže Černá Hora, avšak i přes to nastaly rozdíly v názorech ohledně toho, kdy, či jestli vůbec bude Černá Hora v EU.

Doktor Michal Vít si myslí, že ke členství Černé Hory (ani Srbska) v EU nedojde, nikoliv z důvodu stavu demokracie v daných státech, ale z důvodu geopolitického postavení EU vůči nim. Naopak doktor František Šístek je toho názoru, že Černá Hora i Srbsko v některých oblastech formálně splňují předpoklady pro vstup do EU, ale problém nastává ve vnitropolitických záležitostech obou států, které z různých důvodů členové Evropské unie ignorují. Každopádně i navzdory tomu je dle doktora Františka Šístka Černá Hora blíže. Je ale nutno počítat s tím, že „*v Černé Hoře existují závažné problémy a součástí vlády jsou nyní i otevřeně proruské síly.*“

Podle profesora Ladislava Cabady je demokraticky blíže Černá Hora, ale klíčoví aktéři v rámci Unie a jejích členských zemích dali opakovaně najevo, že příští rozšíření nutně musí zahrnovat i Srbsko jako největší stát Západního Balkánu. Tudíž i přes to, že je Černá Hora o něco lépe připravená, bude na Srbsko muset počkat, což odsouvá její členství na dobu neurčitou.

Tento názor se neshoduje s názorem docenta Vladimira Đorđevića, který si myslí, že pokud vše bude dobře vycházet, tak Černá Hora ukončí přístupové jednání s EU v roce 2026, či pár měsíců potom. Podle jeho názoru může být Černá Hora první zemí, která je připravená, alespoň podle technických kritérií, vstoupit do EU (mnohem) dříve než Srbsko. Dále připomíná, že má Černá Hora integraci do EU o něco snazší, protože je menším státem.

5.2.2 Otázka 2 – Udržitelnost stabilitokracie

Druhá otázka, kterou jsem kladla respondentům byla pojata obšírněji: *„Je podle Vás stabilitokracie a přístup EU k semi-autoritářským státům jako Srbsko dlouhodobě udržitelná a jaké zásadní změny by musely nastat, aby EU tento přístup k některým zemím na západním Balkáně změnilo?“*

Ohledně této otázky nastala shoda v tom, že situace bude udržitelná, avšak jen za určitých předpokladů, které už se názorově liší. Následně vznikly neshody ohledně toho, jaké změny by měly nastat, aby EU změnila přístup, nebo jestli vůbec někdy nějaké změny nastanou.

Doktor Vít předpokládá, že situace bude dlouhodobě udržitelná, jen pokud EU bude hrát nadále zájem o rozšíření, a dodává, že EU a její jednotlivé státy tak činí kvůli finančním ziskům. Nadále usuzuje, že žádná zásadní změna, která by mohla situaci změnit, nenastane.

Doktor Šístek vidí v přístupu EU k Srbsku a částečně v dalších balkánských zemích několik dlouhodobých problémů. *„V případě Srbska jde v posledních letech zejména konflikt mezi ekonomickými zájmy a tlakem na další demokratizaci v souvislosti s plánovanou těžbou lithia, jehož zásoby se nacházejí v Srbsku a částečně také v Republice srbské, tj. v převážně srbské entitě Bosny a Hercegoviny.“* Prezident Vučić i bosenskosrbský lídr Milorad Dodik se v podstatě snaží, aby výměnou za možnost těžit v obou zemích tuto strategickou surovinu západní země přivřely oči nad nedemokratickými aspekty jejich vlády. V politických a hospodářských kruzích západních zemích (zejména v Německu) nastává obava, že by koncese na těžbu lithia mohly získat zejména čínské firmy. Proto v poslední době Vučiće a jeho spojence v Srbsku a regionu nedostatečně kritizují. Z dlouhodobého hlediska toto jednání vede k posilování autoritativních režimů a destabilizaci celého regionu. Každopádně doktor Šístek též nepředpokládá, že se situace v blízké době změní.

Profesor Cabada je toho názoru, že by změny měly nastat, protože současně vzniká geopolitický tlak. Tudiž pokud EU nebude dost aktivní na Západním Balkánu a nedá mu perspektivu členství, tak Rusko, Čína nebo Turecko tuto mezeru rády vyplní.

Dle docenta Đorđevića EU už částečně změnila svůj přístup. Obzvlášť ohledně formy plnění kritérií, ale i formátu přístupových jednání. *„Proto je stabilitokratický přístup dneska o něco jiný, než byl před, řekneme, 7-8 lety.“* Je tedy nutné, aby EU dala jasně najevo, že

nebude nadále tolerovat ani akceptovat režimy jako je ten prezidenta Vučiće. Též by měla více prosadit, že nebude podporovat, i když je to z velké části nechtěně, konsolidování takových režimů. V Srbsku se dějí protesty, tudíž režim nemá tak značnou podporu, proto by měla EU též vyjádřit podporu demokratického vývoje v této zemi. Dále docent Đorđević vyjádřil obavu z toho, *„že změna stabilitokratického přístupu je také podmíněna i dalšími věci, které EU nemůže kontrolovat, jako je ruská agrese na Ukrajinu a vnitřní problémy v EU. Proto je změna tohoto postoje možná, ale nebude až tak rychlá, si myslím, zároveň je podmíněna i změnami jak na Balkánu, tak i větším geopolitickým měřítku (v Evropě).“*

5.2.3 Otázka 3 – Kroky nutné ke vstupu do EU

„Jaké zásadní kroky by měla EU podniknout, aby urychlila proces přistoupení Srbska a Černé Hory, aniž by přitom obětovala své demokratické zásady?“ Na tuto otázku se názorově shodl docent Đorđević a doktor Šístek, ale profesor Cabada a doktor Vít měli jiné názory.

Pan doktor Vít jednoznačně stojí za tím, že by EU měla změnit své hospodářské zájmy. Tudíž, proces přistoupení Srbska a Černé Hory do EU se zrychlí bez obětování jejích demokratických zásad *„pokud bude EU k regionu přistupovat strategicky a nikoli jako k nástroji své soft power.“*

Profesor Cabada pro změnu navrhuje pragmatický přístup výměny. EU by měla všem zemím západního Balkánu nabídnout daleko výraznější předvstupní pomoc finanční i institucionální. Výměnou za tyto prostředky by měla být daleko asertivnější ve vynucování podmínek právního státu, respektu k politické opozici a alternaci moci, nezávislosti soudů a podobně.

Dle doktora Šístka by měla EU důsledně trvat na posilování demokratických procesů v obou zemích, včetně kontroverzních otázek, které podrývají demokratickou legitimitu. Též jde o otázku pochybných seznamů voličů a voličské praxe v lokálních i parlamentních volbách v Srbsku, Černé Hoře a Republice srbské v Bosně a Hercegovině. Pravidelně tam dochází k takzvané volební turistice a dodávání velkého množství neoprávněných voličů na seznamy, přičemž jde o osoby, které v daných místech nežijí, často se jedná o cizí státní příslušníky. Při volbách v Bělehradě Vučićův režim částečně zmanipuloval volební seznamy a na mnoha adresách v oblastech města, kde tradičně vedla opozice, bylo registrováno velké množství voličů z Republiky srbské v Bosně a Hercegovině, kterým byla zajištěna doprava.

Podobně tomu bylo také ve volbách v Podgorici a v Nikšići v Černé Hoře, kde hlasovali mnozí voliči s bydlištěm v Bosně nebo v Srbsku (lidé srbské nacionalistické orientace). Toto je jeden z vnitropolitických problémů, před kterým EU víceméně zavírá oči.

Jak bylo zmíněno, docent Đorđević souhlasí s doktorem Šístkem, tudíž s tím, že je třeba se zaměřit na vnitropolitické demokratické změny těchto států. Následně docent Đorđević zmiňuje, že je třeba, aby EU ukázalo, že neliberální hodnoty do EU nepatří. Proto je nutné, upozorňovat na demokratický deficit, zároveň spolupracovat s politickými aktéry, kteří chtějí bojovat pro demokratické změny v těchto státech. To znamená součinnost s politickými stranami a občanskými sdruženími, které nechtějí demokratický úpadek.

5.2.4 Otázka 4 – Prognóza integrace do Evropy u obou států

Předposlední otázka od respondentů požadovala predikce ohledně budoucí integrace Srbska a Černé Hory. Konkrétně zněla: „*Jak si představujete pokračování evropské integrace Srbska a Černé Hory v následujících letech? Myslíte, že nastanou nějaké zásadní změny?*“

Ohledně této otázky se názorově shodl pan doktor Vít s panem docentem Đorđevićem, kde oba odpovídají, že záleží na vytrvání režimu Aleksandara Vučića. Nadále se shodl profesor Cabada s doktorem Šístkem. Přiklání se k názoru, že změna prozatím nenastane.

Pan doktor Vít uvedl, že v otázce pokračování integrace Srbska a Černé Hory záleží na tom, jak dlouho se udrží u moci Aleksandar Vučić a na něj navázaný organizovaný zločin v obou zemích. Stejně tak i pan docent Đorđević usuzuje, že změny by nastaly jen v moment, kdy by se změnil, či padl Vučićův režim. Uvádí, že pokud by se režim Vučića změnil, Srbsko by mohlo mít značně jinou perspektivu, nejvíc z hlediska vnitřních demokratických změn, nového náboje a pohledu na evropskou integraci jako jediný reálný cíl tohoto státu. Musí dát najevo, že Čína a Rusko vůbec nebyly, nejsou a ani nebudou alternativa EU. Ohledně Černé Hory je podle něj třeba většího společenského dialogu o tom, co evropské integrace jsou a co také přináší (nebo mají přinést). Též je třeba se bavit o řešeních i těch největších problémů, jako je korupce, nebo i organizovaný zločin.

Doktor Šístek tvrdí, že Černá Hora nadále plní klasické požadavky před vstupem do EU a že minulý rok byl v tomto ohledu úspěšný. Vstup Černé Hory do EU je o něco méně problematický než případ Srbska z důvodu, že jde o menší stát, který je navíc již od roku 2017 i v NATO a na rozdíl od Srbska nelavíruje mezi prozápadní a proruskou politikou.

Přesto by měla EU více tlačit na zlepšení vnitropolitické situace, fungování institucí, regulérnost voleb a podobně. Aby se předešlo tomu, že do EU vstoupí země, která je formálně připravena, ale z vnitropolitického hlediska není stabilizována. Velkým problémem je zejména účast otevřeně proruských sil v současné vládě (jejichž představitelé formálně ovšem vstup do EU také podporují). „*V rámci EU pak státy s nepevnými demokratickými institucemi a mechanismy mohou snadno posloužit ruským nebo čínským zájmům, jak vidíme v současnosti na příkladu Maďarska i Slovenska, a blokovat rozhodovací procesy v EU,*“ říká doktor Šístek. Nadále tvrdí, že v Srbsku by měla EU v zájmu demokracie jednoznačně podpořit opoziční demokratické síly místo nadbíhání Vučićovi z obavy z destabilizace a kvůli ekonomickým zájmům, protože tato politika v posledních letech nepřinesla žádné významné výsledky, spíše naopak. Nemyslí si, že nastanou v bližší době změny. Tento názor s ním pro nadcházející pětileté období Evropského parlamentu a Evropské komise sdílí i profesor Cabada.

5.2.5 Otázka 5 – Zahraniční politika obou zemí v případě vstupu do EU

Poslední, možná trochu spekulativní otázka, zněla následovně: „*Kdyby se Srbsko a Černá Hora staly členy EU, jaký by to mělo dopad na zahraniční politiku těchto států? Popřípadě jak by to vnímaly státy jako Rusko a Čína?*“ U každého akademika se odpovědi lišily. Jediná menší shoda nastala s názorem profesora Cabady a doktora Šístka. Ti se shodli na tom, že by se zásadní změny nestaly ohledně zahraniční politiky Černé Hory. V otázce Srbska se už názorově rozcházel.

Pan doktor Vít se na adresu Číny a Ruska v případě vstupu Srbska a Černé Hory do EU vyjádřil poměrně jasně, a to tak, že „*oba státy budou velmi rády – budou mít své trojské koně v EU.*“

Pan doktor František Šístek tvrdí, že v případě Černé Hory by se ohledně zahraniční politiky nic zásadního nezměnilo a že je Černá Hora nepochybně prozápadní země, protože zavedla sankce Rusku, podpořila Ukrajinu a podobně. Dále říká, že „*Srbsko by v ideálním případě – již před vstupem do EU – mělo zanechat dosavadní dvojaké politiky lavírování mezi Ruskem, Čínou a Západem.*“ Dále ale podotýká, že čínské investice jsou v Srbsku dost značné. Zároveň má Srbsko v EU klíčového spojence, Maďarsko, přičemž mají oba státy v současnosti zájem na zachování čínských investic převážně do infrastruktury. Rusko vnímá vstup těchto zemí do EU negativně, ale v současné době nemá prostředky mu zabránit. Pro

Čínu je to menší problém. Jde jí hlavně o ekonomický vliv, který lze do jisté míry uplatňovat i po vstupu těchto zemí do EU, takže nelze říct, že by Čína měla zásadní problém s jejich integrací.

Pan profesor Cabada usuzuje, že nijak zásadní proměnu nemůžeme očekávat. Naopak docent Đorđević je toho názoru, že by se určitě zahraniční politika měnila a že to platí pro všechny členy EU. Srbsko by muselo přehodnotit svůj přístup k Rusku a částečně i Číně, ale ohledně Číny podotýká, že je to v této chvíli spíš na úrovni teorie.

5.3 Závěr praktické části

Hlavní výzkumná otázka vytyčená pro praktickou část zněla, jaká je budoucnost stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře. Z rozhovorů vyplynulo, že Černá Hora je o něco blíže ke členství EU oproti Srbsku, které zatěžuje dosavadní režim Aleksandara Vučiče. Též se zjistilo, že změny ve stabilitokratickém přístupu EU vůči Srbsku a Černé Hoře zatím nenastanou, pokud bude EU dále přizavírat oči před demokratickým deficitem a vnitrostátními problémy, kterým tyto země čelí.

Změna by podle respondentů mohla nastat, pokud EU změní perspektivu na dané země. Tedy pokud upřednostní zájem o posílení demokracie nad zájmem hospodářským. Obecně se však podle dotazovaných akademiků žádné výrazné změny ohledně pokračování evropské integrace Srbska a Černé Hory konat nebudou. Proto pravděpodobně nenastanou ani žádné změny v zahraniční politice. Mezi dotazovanými převládá názor, že v případě úspěšné a dokončené integrace těchto států do EU se zásadně nezmění zahraniční politika Číny i Ruska vůči Černé Hoře a naopak. Ohledně Srbska, které je vázáno na Rusko i Čínu výrazně více než Černá Hora, by byl ideální případ, kdyby se před přijetím do EU více emancipovala od těchto států. Každopádně z pohledu Ruska a Číny by se také nic výrazně nezměnilo.

ZÁVĚR

Tématem této práce byla stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře. Cílem bylo představit čtenářům, co vlastně je stabilitokracie, jak to funguje a zda se jedná o dlouhodobě udržitelný přístup v zahraniční politice, konkrétně těchto dvou států.

První kapitola se zaměřuje na definici termínu stabilitokracie a na to, jak vůbec v Srbsku a Černé Hoře funguje. Druhá kapitola se soustředí na to, jak stabilitokracie v těchto regionech vznikla. Zabývá se rozpadem Jugoslávie převážně z pohledu Srbska a Černé Hory. Též popisuje celý dosavadní proces integrace Srbska a Černé Hory do EU. Obě tyto události ovlivnily a v případě integrace těchto států do EU ještě nadále ovlivňují, jak jsou na tom tyto státy z hlediska demokracie a stabilitokracie dnes.

Třetí kapitola se zabývá takzvanými stabilitokraty v Srbsku a Černé Hoře. Tudiž se soustředí na vlády politiků, kteří podporovali stabilitokracii i zevnitř těchto států. V této kapitole se nachází, jak stabilitokracie funguje v praxi a jak se může přístup k ní lišit podle daného politika a situace státu. V poslední teoretické kapitole se pak práce zaměřuje na to, jaký vliv má stabilitokratický přístup Evropské unie na Černou Horu a Srbsko. Stabilitokracie je zahraniční přístup, který EU aplikuje na Srbsko a Černou Horu, a proto se tato kapitola zaměřuje na to, jakými vlivy tento přístup aplikuje.

V samotném závěru je představena praktická část této práce. Ta se skládá z rozhovorů se čtyřmi akademiky věnující se problematice mezinárodní politiky s důrazem na Srbsko a Černou Horu. Otázky byly kladeny podle logiky „současnost – co by mohlo být – co asi bude“ a díky těmto rozhovorům mohu odpovědět na výzkumnou otázku své práce. Ta zněla takto: „Jaká je budoucnost stabilitokracie v Srbsku a Černé Hoře?“

Z rozhovorů vyplynulo, že ukončení stabilitokratického přístupu EU k Srbsku a Černé Hoře v blízké době (v rozmezí 5-10 let) nenastane. I přes to, že má Černá Hora dobré formální předpoklady k přijetí do EU, existuje mnoho důvodů, proč se tak v blízké budoucnosti nestane. Jedná se například o vnitropolitické problémy, stálý demokratický deficit, či čekání na Srbsko, které má do přijetí do EU ještě dál kvůli aktuálnímu režimu Aleksandara Vučiće, jeho organizovanému zločinu a silnému napojení na Rusko. EU by po těchto zemích měla asertivněji vymáhat právní stát, a tím by značně urychlila a zjednodušila přijetí těchto států. Tak se však neděje, protože se EU bojí o ztrátu iluze stability ve vztahu se Srbskem a Černou Horou. Též nechce ohrozit své hospodářské zájmy.

Pokud by rozsah práce mohl být neomezený, nebo bych na ni v budoucnosti mohla navázat, podrobněji bych se zaměřila na vliv Ruska a Číny (popřípadě i dalších států), které mají vliv na stabilitokracii v Srbsku a Černé Hoře. Následně bych rozšířila příklady stabilitokratů a popsala, co učinili v jejich době působení na politické scéně v těchto zemích.

Tato práce mi dala dost nových vědomostí a díky tomu mi umožňuje lépe formulovat můj názor na EU a na problémy Západního Balkánu. Tato problematika byla pro mě nesmírně zajímavá a osobně bych si přála, aby se řešila více veřejně. Částečně protože by mi to udělalo radost, ale hlavně, z důvodu, že vnímám stabilitokracii jako velký problém, o jehož existenci mnoho lidí ani neví. Přijde mi od EU pokrytecké hlásat o demokracii a vyzdvihoval ji jako jednu z hlavních hodnot a priorit, když sama nechává mnoho západních balkánských států se utápět v semi-autoritářském režimu (především v případě Srbska) pro své ekonomické zájmy a pro vytváření iluze, že jsou vztahy EU se Srbskem, Černou Horou a s dalšími západními balkánskými státy úplně v pořádku. Chápu, že Srbsko ani Černá Hora nesplňují některá kritéria pro přijetí do EU. Na druhou stranu, pokud EU už několik let vede s těmito státy přijímací řízení, bylo by na místě dát více najevo, že je proti tak blízkému vztahu Srbska a Ruska a že si přeje, aby se něco dělalo s demokratickým deficitem a vnitrostátními problémy, kterým tyto státy čelí – ne je ochotně ignorovat a zvat si autoritáře Aleksandara Vučića na diskuse, ze kterých většinou vyjde závěr, že je vše „víceméně v pořádku“.

Pochopitelně se výrazné změny k lepšímu ohledně těchto problémů nestanou za noc, což je v pořádku. Důležité by bylo, aby se na nich aktivně pracovalo, což se prozatím neděje a minimálně v blízké budoucnosti, kvůli dříve zmíněným okolnostem a důvodům, dít ani nebude. Na konec chci jen podotknout, že obzvlášť v České republice se o vztahu EU a Západního Balkánu málo mluví, ať už mezi lidmi nebo v médiích. Kdyby široká veřejnost měla lepší povědomí o této problematice, určitě bychom si všimli, že na oslavu osmdesátých narozenin našeho exprezidenta Miloše Zemana se nedostavil z kontroverzních politiků jenom Václav Klaus, Robert Fico a Viktor Orbán, ale i Aleksandar Vučić.

SEZNAM ZDROJŮ

ASSOCIATED PRESS IN PODGORICA. *Montenegrin prosecutor says Russian nationalists behind alleged coup plot*. Online. In: The Guardian. 2018. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/06/montenegro-prosecutor-milivoje-katnic-russian-nationalists-behind-alleged-coup-plot>. [cit. 2024-11-18].

BANKS, Martin. *#Montenegro elections called into question by EU*. Online. In: Eureporter. 2016. Dostupné z: <https://www.eureporter.co/world/2016/10/21/montenegro-elections-called-into-question-by-eu/>. [cit. 2024-11-18].

BECHEV, Dimitar. *Montenegro's Window of Opportunity*. Online. In: Carnegieendowment. 2024. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2024/03/montenegros-window-of-opportunity?lang=en>. [cit. 2024-11-18].

BIEBER, Florian. *What is a stabilitocracy?* Online. In: BiEPAG. 2017, 5.5. 2017. Dostupné z: <https://www.biepag.eu/blog/what-is-a-stabilitocracy#:~:text=What%20is%20a%20stabilitocracy%3F%20A%20similar%20term%20has,but%20domestically%20oscillates%20between%20democracy%20and%20autocratic%20tendencies.%22>. [cit. 2024-10-20].

BONINI, Emanuele. *EU warns Serbia: "Aligning with Russia contrary to stated goal of membership"*. Online. In: eunews. 2024. Dostupné z: <https://www.eunews.it/en/2024/09/05/eu-warns-serbia-aligning-with-russia-contrary-to-stated-goal-of-membership/>. [cit. 2024-11-21].

BRITANNICA. *Serbia*. Online. In: BRITANNICA. 1999, 14.6. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Serbia/Government-and-society>. [cit. 2024-10-21].

ČNB. *Hospodářská a měnová politika v EU*. Online. In: ČNB. C2024. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/#:~:text=Na%20po%20C4%8D%C3%A1tku%20roku%202010%20finan%C4%8Dn%C3%AD%20a%20ekonomick%C3%A1%20krize,stadia%20v%20podb%C4%9B%20krize%20ve%20C5%99ejn%C3%A9ho%20zadlu%C5%BEen%C3%AD%20n%C4%9Bkter%C3%BDch%20zem%C3%AD.. [cit. 2024-11-18].

DORDEVIC, Vladimir a ALEKSIC, Danko. *Values of the Belgrade Regime*. Online. *Central European Journal of International and Security Studies*. 2012, roč. 6. ISSN 1802548X. Dostupné z: https://cejiss.org/images/issue_articles/2012-volume-6-issue-3-4/article-08.pdf. [cit. 2024-12-18].

DŽANKIĆ, Jelena a KEIL, Soeren. *State-sponsored Populism and the Rise of Populist Governance: The Case of Montenegro*. Online. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. 2017, roč. 19, č. 4. ISSN 1944-8961. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/19448953.2017.1280981>. [cit. 2024-12-18].

EVROPSKÁ UNIE. *Smlouva o Evropské unii — vstup do EU*. Online. In: EUR-lex. 2016, 17.01.2020. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=legisum:114536>. [cit. 2024-10-20].

GRAY, Andrew. *Goodwill short-lived between Kosovo and Serbia after EU talks*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/goodwill-short-lived-between-kosovo-and-serbia-after-eu-talks-hashim-thaci-aleksandar-vucic/>. [cit. 2024-11-18].

HOPKINS, Valerie. *Indictment tells murky Montenegrin coup tale*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/montenegro-nato-milo-dukanovic-murky-coup-plot/>. [cit. 2024-11-18].

Independent Serbia. Online. In: BRITANNICA. C2024, 11.11. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Serbia/Independent-Serbia>. [cit. 2024-11-18].

In Serbia, tens of thousands of people protesting against the President of Serbia. Online. In: Web. 2017. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20170410214021/https://the-newspapers.com/2017/04/08/in-serbia-tens-of-thousands-of-people-protesting-against-the-president-of-serbia>. [cit. 2024-11-18].

IVKOVIĆ, Aleksandar. *Vučić repeats the same messages on Kosovo as two years ago, political impact unlikely*. Online. In: Europeanwesternbalkans. 2021. Dostupné z: <https://europeanwesternbalkans.com/2021/06/26/vucic-repeats-the-same-messages-on-kosovo-as-in-2019-political-impact-unlikely/>. [cit. 2024-11-21].

JAKŠIČOVÁ, Tatjana. „*Strašák*“ *srbského radikalismu*. Online. In: Natoaktual. 2006. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/analyzy-a-komentare/strasak-srbskeho-radikalismu.A060727_075925_na_analyzy_m02. [cit. 2024-11-18].

JONES, Hayden. *Serbia, Kosovo reach pact on implementing peace plan, EU's Borrell says*. Online. In: Politico. 2023. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/serbia-kosovo-reach-pact-on-implementing-peace-plan-eus-borrell-says/>. [cit. 2024-11-18].

KAPIDZIC, Damir; DJOLAI, Marika a KMEZIC, Marko. *Beyond Stabilitocracy. Unveiling the Rise of Autocracy in the Western Balkans*. PDF. Online. In: BiEPAG. 2023. Dostupné z: <https://www.biepag.eu/wp-content/uploads/2023/12/Beyond-Stabilitocracy.-Unveiling-the-Rise-of-Autocracy-in-the-Western-Balkans.pdf>. [cit. 2024-11-17].

KRAEMER, Richard. *Serbia on the edge*. Online. In: Fpri. 2022. Dostupné z: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2022/03/serbia-on-the-edge-issuu.pdf>. [cit. 2024-11-17].

KARNITSCHNIG, Matthew. *Europe's Balkan blindspot*. Online. In: Politico. 2017. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/europe-balkan-blindspot-serbia-aleksandar-vucic/>. [cit. 2024-11-18].

Kosovo conflict. Online. In: BRITANNICA. C2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict>. [cit. 2024-11-18].

Montenegro under the watchful eyes of Đukanović and EU. PDF. Online. In: Institut alternativa. 2011. Dostupné z: <https://media.institut-alternativa.org/2012/07/institute-alternative-montenegro-under-the-watchful-eyes-of-djukanovic-and-eu-en.pdf>. [cit. 2024-11-17].

NATO. *NATO'S ROLE IN RELATION TO THE CONFLICT IN KOSOVO*. Online. In: Nato. 1999. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/20kosov.pdf>. [cit. 2024-11-17].

25. NENEZIĆ, Anna a KECOJEVIĆ, Nina. *Montenegro's EU Integration Path: Between Rhetoric and Practice*. Online. In: Cemi. 2017. Dostupné z: https://cemi.org.me/wp-content/uploads/2020/01/ThL_PolicyPaper.pdf. [cit. 2024-11-17].

NIČ, Milan. *Balkan Troubles*. Online. In: Berlinpolicyjournal. 2017. Dostupné z: <https://berlinpolicyjournal.com/balkan-troubles/>. [cit. 2024-11-18].

NOVÁK, Martin. *Bratr Putin. Srbové cítí hořkost kvůli Kosovu, i během invaze se přiklání k Rusku*. Online. In: Aktuálně. 2022. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/proc-ma-srbsko-blizko-k-rusku/r~0e9e219a124111ed8c6f0cc47ab5f122/>. [cit. 2024-11-18].

NOVÁK, Libor. *Vučić zavolal Putinovi. Poděkoval mu za to, že Srbové nezmrznou*. Online. In: Eurozpravy. 2024. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/zahranicni/vucic-zavolal-putinovi-podekoval-mu-za-to-ze-srbove-nezmrznou.ui7t0rvh>. [cit. 2024-11-18].

ORGANISED CRIME AND CORRUPTION REPORTING PROJECT. *Montenegro: Accusations Fly After Likely Djukanovic Election Win*. Online. In: OCCRP. 2016. Dostupné z: <https://www.occrp.org/en/news/montenegro-accusations-fly-after-likely-djukanovic-election-win>. [cit. 2024-11-18].

OSCE. *MONTENEGRO PARLIAMENTARY ELECTIONS 2016*. Online. In: OSCE. 2017. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/d/295511.pdf>. [cit. 2024-11-17].

PAVLOVIC, Srđa. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: LSE. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-west-support-of-djukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>. [cit. 2024-11-18].

Program Demokratske partije socijalista. Online. In: DPS. 2021. Dostupné z: <https://dps.me/wp-content/uploads/2024/07/politicki-program-dps-ix-kongres.pdf>. [cit. 2024-11-17].

RUDIC, Filip. *Serbia's Anti-Vucic Protests: Key Facts*. Online. In: Balkaninsight. 2017. Dostupné z: <https://balkaninsight.com/2017/04/12/serbia-s-anti-vucic-protests-key-facts-04-12-2017/>. [cit. 2024-11-18].

SHUKA, Anila a RÜDIGER, Rossig. *Kosovo celebrates 15 years of independence*. Online. In: DW. 2023. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/kosovo-celebrates-15-years-of-independence/a-64747727>. [cit. 2024-11-18].

SCHIMMELFENNIG, Frank. *Juncker's enlargement standstill threatens the EU's credibility*. Online. In: FriendsOfEurope. 2015. Dostupné z: <https://www.friendsofeurope.org/insights/junckers-enlargement-standstill-threatens-the-eus-credibility/>. [cit. 2024-11-18].

STOJANOVIĆ, Boban a DRAGAŠ, Sunčica. ELECTION ANALYSIS: THE 2017 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN SERBIA. Online. *Srpska politička misao*. 2017, roč. 24, č. 58. ISSN 0354-5989. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335128833_ELECTION_ANALYSIS_THE_2017_PRESIDENTIAL_ELECTIONS_IN_SERBIA. [cit. 2025-01-26].

ŠIMEK, Vojtěch. *Jugoslávie v kontextu totalitních a autoritářských států*. Online, Diplomová práce, vedoucí prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/49358/DPTX_2011_1_0_36309_0_82_544.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [cit. 2024-11-20].

The EU as a promoter of democracy or 'stabilitocracy' in the Western Balkans? Online. In: Clingendael. 2022. Dostupné z: <https://www.clingendael.org/pub/2022/the-eu-as-a-promoter-of-democracy-or-stabilitocracy/2-eu-effects-on-stabilitocracy-formation-in-the-western-balkans/>. [cit. 2024-11-18].

THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*. Online. In: THE LONDON SCHOOL OF ECONOMIC AND POLITICAL SCIENCE. LSE. 2016, 23.12. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-wests-support-of-jukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>. [cit. 2024-10-20].

The Time of Stabilitocracy. Online. In: Youtube. 2023. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=dBPV_885xxE. Kanál uživatele European Western Balkans. [cit. 2024-11-18].

VLADISAVLJEV, Stefan. *Chinese Influence in Serbia*. Online. In: CEPA. 2022. Dostupné z: <https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-serbia/>. [cit. 2024-11-18].

Which countries recognise Kosovo's statehood? Online. In: Aljazeera. 2023. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/17/mapping-the-countries-that-recognise-kosovo-as-a-state-2>. [cit. 2024-11-18].